

Somody Bernadette

Életkori kordon?

A GYERMEKEK GYŰLEKEZÉSI SZABADSÁGA

Tüntethetnek-e a gyerekek? Hogyan ítéljük meg, ha egy öt-hat éves kisfiút vagy kislányt látunk egyik vagy másik párt szimbólumai-ba öltöztetve, egyik vagy másik párt kítűzőjével, sapkájában, pólójában, zászlójával szülei kezét fogva a párt tömegrendezvényén? És ha ugyanitt tizenhét-tizennyolc éves gimnazistákkal találkozunk? Másképp vélekednénk-e, ha ugyanezek a gyerekek nem pártpolitikai gyűlésen vennének részt, hanem a felvételi rendszerrel kapcsolatban, iskolájuk megmaradásáért, egy helyi szabadidőközpont felépítéséért vagy éppen a település melletti erdők tisztaságáért demonstrálnának? Elmehetnének-e a rendezvényre szülei nélkül, esetleg azok akarata ellenére? Van-e valós lehetőségük nem elmenni, ha az iskolai osztályfőnök szervezi a gyűlést? Szervezhetnek-e ők maguk tüntetést, ha felnőtt nem vállalja ezt a feladatot?

A gyermekek kora és érettsége, a rendezvény célja, a szülők (törvényes képviselők) és más, a gyermekkel szemben „hatalmi” helyzetben lévők szerepe, illetve a részvétel jellege mellett egyéb tényezők mentén is árnyalhatnánk az alapkérdést, mely egyik vagy másik formájában ismerős is lehet. Legutóbb a 2006. őszi események irányíthaták rá figyelmünket a problémára.

1. A gyülekezés joga az összejöveteleken, felvonulásokon, tüntetéseken történő részvételnek, illetve ilyen rendezvények szervezésének a lehetőségét biztosítja. Ilyen rendezvényeken, demonstrációkon – ameddig az megmarad békés keretek között – bárki szabadon részt vehet, és ott másokkal együtt szabadon kinyilváníthatja véleményét. A gyülekezési jog tehát a véleményszabadság egy sajátos megvalósulási formája: valaki a véleményét másokkal együtt

közösen, egy rendezvény keretében juttatja ki-jezésre.

A szabad véleménynyilvánítás joga kiemelkedő jelentőségű alapvető emberi jog, amely megalapozza az egyén önkifejezési szabadságát, illetve részvételét a társadalomban. Az Alkotmánybíróság értelmezésében a véleményszabadságból mint úgynevezett anyajogból eredeztethető a kommunikációs jogok csoportja, amely jogegyüttes teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban. E jogcsoport egyikeleme – többek között, így például az egyesülési jog mellett – a gyülekezési jog.¹ Az alkotmányvédő testület szerint „a gyülekezési jog [...] szorosan kapcsolódik a véleménynyilvánítás szabadságához [...] Gyűlések megszervezésének, megtartásának, az azokon való részvételnek a joga nélkül a nézetek, információk megszerzésének és másokkal való megosztásának, a vélemények közösen történő kialakításának a lehetősége ugyanis aligha volna megvalósítható.”² A kommunikációs jogok kitüntetett szereppel bírnak az alapjogok rendszerében, és ez megmutatkozik a véleményszabadság korlátozhatóságában is: a véleményszabadság és más alapjogok, alkotmányos értékek ütközése esetén „a szabad véleménynyilvánításhoz valójognak valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, azaz a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni.”³ Mivel pedig a gyülekezési jog gyakorlása a közös véleménynyilvánítás egyik formája, ezért a véleményszabadság kiemelt alkotmányos védelme vonatkozik a gyülekezési szabadságra is.⁴

2. A gyermekek (vagyis a tizennyolc év alatti emberek)⁵ a felnőttekkel azonos jogképességgel

bírnak, az emberi jogoknak éppúgy alanyai, mint a felnőttek, így tehát a véleménysszabadság, az egyesülési és a gyülekezési jog is ugyanúgy megilleti őket. Ezt támasztja alá a gyermekjogok alapdokumentumaként számon tartott 1989-es New York-i gyermekjogi egyezmény is, amely rendelkezik valamennyi említett emberi jogról.⁶ Mindez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a gyermekek a felnőttekkel teljesen azonos módon gyakorolhatják alapjogaikat. A jogi szabályozás figyelemmel lehet, sőt, figyelemmel kell lennie az életkori sajátosságokra, arra, hogy a gyermekeknek életkorukból adódóan számos, az emberi jogok szempontjából releváns tulajdonságuk, így különösen belátási képességük eltér a felnőttekétől, a felnőtteknél kiszolgáltatottabbak, jogaik sérülékenyebbek.

A gyermek mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az a kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell tennie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében. Ezt az alaptételt megtaláljuk a már említett New York-i gyermekjogi egyezmény – 1959-es, a Gyermekek Jogairól Szóló Nyilatkozatra hivatkozó – preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermekeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre születése előtt és születése után egyaránt.⁷ Ugyanezt fejezi ki az Alkotmány gyermekjogi rendelkezése is, amely szerint a Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.⁸ Az Alkotmány e rendelkezésével teremti meg az alkotmányos alapját annak, hogy egy-egy alapjog érvényesülését hozzá lehessen igazítani a gyermekek mint jogalanyok életkori sajátosságaihoz.

Ez a megfontolás az általános emberi jogok kétirányú, egy pozitív és egy negatív jellegű specializálására ad lehetőséget: egyrészt speciális és többletjogok biztosítására, másrészt – amennyiben szükséges – a gyermekek joggya-

korlási lehetőségeinek korlátozására.⁹ A gyülekezési jog megítélése szempontjából ez utóbbi irány bír jelentőséggel, ami arra mutat rá, hogy a felnőttekkel azonos, minden embert egyenlően megillető jogképesség nem (feltétlenül) jelent azonos terjedelmű alapjog-gyakorlási képességet – vagy másképpen fogalmazva –, teljes alapjogi cselekvőképességet.¹⁰ A magyar jogrendszerben mindössze egyetlen jogi dokumentumot találunk, amely kifejezetten az alapjogi cselekvőképesség kérdéskörével foglalkozik: az Alkotmánybíróság – tárgya miatt is híressé vált – úgynevezett Szivárványhatározatát.¹¹ Az Alkotmánybíróság ebben a döntésében mindenkire kötelező erővel úgy fogalmazott, hogy az Alkotmány már idézett gyermekjogi előírása, vagyis „a gyermeknek az a joga, hogy az állam részéről a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemben és gondoskodásban részesüljön [...] az állam alkotmányos kötelességét alapozza meg a gyermek fejlődésének védelmére. Az államnak ez a kötelessége alkotmányos alapot nyújt arra, hogy a törvényhozó vagy a bíróság – elsősorban a nyilvánosság szférájában – a gyermek alapjoggyakorlását [...] korlátozza.”

Az emberi jogok két említett specializálásának alkotmányjogi szempontból lényegesen eltérő megítélés alá kell esnie. Ugyanis míg a speciális és többletjogok a gyermekek alapjogainak megerősítését eredményezik, addig a második esetben a gyermekek jogainak, joggyakorlási lehetőségeinek korlátozására kerül sor. Lényeges továbbá, hogy – az általánosan elfogadott jogkorlátozási feltételekkel szemben – erre a jogkorlátozásra nem valaki más jogainak vagy külső alkotmányos értékeknek a védelmében kerül sor, tehát az állam nem különböző jogalanyok közötti alapjog-konfliktusok rendezése céljából avatkozik be, hanem ugyanazon jogalany, ugyanazon gyermek különböző jogainak „belső” konfliktusát dönti el a hatalom eszközeivel. A gyermeket saját magától, saját magával szemben védi meg.

Az egyén belső jogkonfliktusaiba történő beavatkozás általában összeegyeztethetetlen

az emberi jogi gondolkodással. „Önmagának mindenki árthat, s vállalhat kockázatot, ha képes a szabad, tájékozott és felelős döntésre. A nagykorúaknak a jog be nem avatkozása széles lehetőséget ad erre, s az általános személyiségi jogból folyó jog az önmeghatározásra és cselekvési szabadságra [...] garantálja ezt a lehetőséget. Az állam korlátozó gyámkodása csak a határesetekben alkotmányossági viták tárgya (a kábítószer élvezésének büntetésétől az eutanáziáig).” Kivételt jelentenek a gyermekek, az ő tekintetükben ugyanis „maga az Alkotmány és nemzetközi egyezmények teszik állami kötelességgé a gyermek fejlődési útjának megóvását a veszélyektől és kockázatoktól, éppen annak érdekében, hogy felkészülhessen a felelős és tájékozott döntésekre, mielőtt életkorával vélelmezett érettsége erre képessé teszi”. A gyermekek belső jogkonfliktusaiba az állam beavatkozhat, mivel egy gyermek „életkoránál (az ettől függetlenül feltételezett testi, szellemi, erkölcsi és társadalmi érettségénél) fogva”, a felnőttekéhez hasonló belátási képesség hiányában „nem képes megismerni és értékelni sem a választható lehetőségeket, sem pedig választása következményeit saját személyiségére, illetve későbbi életére és társadalmi beilleszkedésére nézve”.¹²

Összegezve azt mondhatjuk, hogy mint a jog bármely más területén, úgy az alapjogok világában is igaz, hogy a korlátozott belátási képességgel rendelkező gyermekek joggyakorlása, így például gyülekezési szabadságuk gyakorlásának lehetősége is korlátozható. Az alapjogi cselekvőképesség ilyen megszorítása azonban olyan alapjog-korlátozást valósít meg, amelyre csak szigorú alkotmányossági feltételek, az úgynevezett szükségességi-arányossági teszt kritériumrendszerének megtartása mellett kerülhet sor. Egyrészt alapvető jog csak akkor korlátozható, ha az valamilyen másik alapvető jog vagy alkotmányos érték érvényesülése vagy védelme céljából történik. A gyermekek jogainak itt elemzett korlátozásánál ezt az alkotmányosan legitim célt az Alkotmány már idézett gyermekjogi rendelkezése, a gyermekek védelméhez és gondoskodáshoz való joga jelenti,

tehát ugyanazon gyermek alapjogainak egymás javára történő korlátozására kerül sor. Az állam ilyen gyámkodó beavatkozásával szemben pedig mindig gyanakvóbbnak kell lennünk! Az alapjog-gyakorlási lehetőség korlátozásának továbbá a kitűzött cél elérésére, vagyis a gyermek védelmére alkalmasnak, továbbá mindehhez kényszerítően és elengedhetetlenül szükségesnek kell lennie, és a korlátozással okozott sérelemnek arányban kell állnia a kitűzött cél fontosságával.

3. Az Alkotmánybíróság elvi alkotmányossági tételeket is megfogalmazó Szívárvány-határozatához vezető konkrét esetben¹³ egy, a melegek érdekeit védő társadalmi szervezet kérte bírósági nyilvántartásba vételét. Az egyesület alapszabály szerinti célja a melegek önazonossága vállalásának alapvető emberi szabadságjogként való elismerése lett volna. A Fővárosi Bíróság az alapítókat hiánypótlásra szólította fel, és a bejegyzés feltételül szabta, hogy az alapszabály zárja ki a tizenhét éven aluliakat, vagyis a gyermekek tagságának lehetőségét. Miután az egyesület ezt nem teljesítette, a bíróság első fokon elutasította a nyilvántartásba vételt, majd fellebbezést követően a Legfelsőbb Bíróság is jóváhagyta a döntést. Ezt követően az egyesület felülvizsgálati kérelmet nyújtott be, amely elbírálását megelőzően a Legfelsőbb Bíróság elnöke absztrakt alkotmányértelmezést kérve az Alkotmánybírósághoz fordult.¹⁴ A testületnek a gyermekek két alapjoga, egyrészt az egyesülési szabadság, másrészt a védelemhez és gondoskodáshoz való jog viszonyát, konfliktusát kellett elbírálnia: korlátozható-e a lehetőség a gyermekek egyesülési jogának gyakorlására, és ha igen, milyen mértékben?

a) Az Alkotmánybíróság határozatában több tényező mérlegelésétől tette függővé válaszát. A gyermek alapjog-gyakorlása korlátozásának indokoltsága először is függ a gyermek életkorától, vagyis attól, hogy a gyermek érett-e a döntésre. Természetesen a 0–18 éves gyermeki korosztály sem tekinthető homogén jogalancsoportnak, ezen a csoporton belül is változhat, az életkor előrehaladtával nő a belátási képesség.¹⁵

„A gyermek alapjoggyakorlásának – s ezen belül a személyes joggyakorlásnak – lehetősége a joggyakorlás következményeit átfogó döntési képesség kibontakozásával együtt, a növekvő korral egyre szélesebb lesz.”

A tizennyolc év alatti korosztályon belüli eltérések figyelembevételére számos példát hozhatunk a hatályos jogrendszerből, az egyes szakjogágak az eltérő életkori jellemzőkre tekintettel a tizennyolc év alatti személyek körét tovább differenciálják. Így például a Polgári Törvénykönyv a tizennegyedik életévnél húzza meg a cselekvőképtelenség és a korlátozott cselekvőképesség közötti határt. A Büntető Törvénykönyv szerint a tizennegyedik életév betöltése előtti gyermekkor büntethetőséget kizáró ok. A Munka Törvénykönyve értelmében munkaviszonyt munkavállalóként a tizenhat évesnél idősebbek létesíthetnek. Emellett arra is találhatunk ritka példát, hogy a tizennyolcadik életévüket már betöltött fiatalok alapjoggyakorlásának korlátozása is felmerül. Így a művi meddővé tétel elvégzésére vonatkozó döntés meghozatalához az Alkotmánybíróság elméletileg elképzelhetőnek tartotta a tizennyolc év feletti életkori határ alkalmazását is.¹⁶ Ennek lehetősége azonban a kommunikációs szabadságjogok esetében szóba sem jöhet.

b) Az életkor mellett a Szívárvány-határozat alapjogi konfliktusának eldöntésében fontos szerepet játszott, hogy a gyermekek mely alapjoga gyakorlásának korlátozhatóságáról volt szó. Az egyesülési jog – amint erre már utaltunk – szoros kapcsolatban áll a gyülekezési joggal. Mindkét jog a véleményszabadság anyajogából eredeztetett kommunikációs jogcsoport része, melyek közös vonása, hogy azokat az egyének közös céljaik érdekében együtt gyakorolják. A rokonság miatt az egyesülési joggal kapcsolatos alkotmánybírósági megfontolások irányadóak lehetnek a gyermekek gyülekezési joggyakorlásának korlátozására is.

Az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy elsősorban a nyilvánosság szférájában tartja az állam lehetőségének és egyben kötelességének a gyermekek védelmét és így joggyakorlásuk kor-

látozását. Ennek alapján a kifejezetten a nyilvánosság szférájában történő részvételt szolgáló kommunikációs jogok, az egyesülési joghoz hasonlóan a gyülekezési jog esetében a joggyakorlás lehetőségének megszorítása alkotmányosan könnyebben indokolható.

A Szívárvány-határozatban az Alkotmánybíróság egyik kiinduló tétele annak megállapítása volt, hogy bár a véleménynyilvánítás szabadsága – amint erről fentebb írtunk – kitüntetett alkotmányos védelmet élvez annyiban, hogy a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni, ez a más jogokkal szembeni elsőbbség nem terjed ki automatikusan az összes kommunikációs alapjogra. A véleményszabadság elsőbbségének kiterjesztéséhez az adott kommunikációs jognak a véleményszabadság anyajogával szoros összefüggést kell mutatni. Az Alkotmánybíróság pedig úgy döntött, hogy az egyesülési jog nem osztozik a véleményszabadság kitüntetett helyzetében. Ezzel szemben korábban már hivatkoztunk a testület olyan határozataira, amelyekben a gyülekezési jogra mint a véleményszabadság kollektív megnyilvánulására átsugárzik a kiemelt védelem. Mindebből pedig arra következtethetünk, hogy a gyülekezési jog, összevetve az egyesülési joggal, kevésbé korlátozható, és így annak alkotmánybírósági megítélése mégiscsak kedvezőbb lehetne.

c) Bár az alkotmánybírósági határozat nem foglalkozott ezzel a megkülönböztetéssel, érdemes utalni rá, hogy az egyesülési jog több részjogosítványból tevődik össze: az egyéneknek az egyesülési jog alapján joguk van egyesület, társadalmi szervezetet létrehozni, valamint azokhoz csatlakozni és azok tevékenységében részt venni, illetve természetesen onnan kilépni. Hasonló módon részjogosítványokra tagolást a gyülekezési szabadság tekintetében is végezhetünk: ez a jog magában foglalja a rendezvény szervezésének, illetve az azon történő részvételnek a lehetőségét. Elméletileg felvethető annak a lehetősége, hogy az egyes részjogosítványok gyakorlásához szükséges életkorhatár eltérően kerül meghatározásra.

A hatályos gyülekezési törvény előírásai szerint míg a rendezvényen, tüntetésen való részvétel joga mindenkit megillet, addig nem mindenki lehet szervezője is egy rendezvénynek. A gyülekezési jog tekintetében az Alkotmánybíróság már elbírált olyan indítványt, amelyben azt sérelmezték, hogy a rendezvény szervezésére jogosultak körét a gyülekezési törvény alkotmányellenesen szűkíti le magyar, illetőleg magyarországi tartózkodási vagy letelepedési engedéllyel rendelkező nem magyar állampolgárokra.¹⁷ A testület a részjogosítványok alanyi körének eltérését – a szervezőt a rendezvény előkészítésével és lebonyolításával kapcsolatban terhelő feladatok és kötelezettség jellegére tekintettel – alkotmányosan elfogadhatónak tartotta.

A szervezőt terheli a rendezvény bejelentésének kötelezettsége, ő nyújthat be keresetet a bírósághoz a rendőrségnek a rendezvény megtartását megtiltó határozata ellen. Ugyancsak a szervező feladata a rendezvény új időpontjának bejelentése, ha a bíróság a rendőrség tiltó határozatát az eredetileg bejelentett időpont után helyezi hatályon kívül. A szervező gondoskodik a rendezvény rendjének biztosításáról, és szükség esetén ő kéri ehhez a rendőrség közreműködését. Az ő kötelezettsége továbbá a rendezvény feloszlata, ha a résztvevők magatartása a rendezvény törvényességét veszélyezteti. A kár okozójával egyetemlegesen a szervező felelős a rendezvény résztvevője által harmadik személynek okozott kárért.¹⁸

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint indokolt, hogy a rendezvény szervezője csak a magyarországi viszonyokban járatos, azokban eligazodni képes olyan személy legyen, aki a rendezvény előkészítésével és lebonyolításával kapcsolatban a szervező részére biztosított jogoknak, illetőleg a rá rótt kötelezettségeknek az országban való fizikai jelenléte folytán is eleget tud tenni. A szervezésre nem jogosultak egyébként pedig kezdeményezhetik gyűlések megtartását, felkérhetnek olyan személyt, aki megfelel a gyülekezési törvényben megszabott követelményeknek.¹⁹

A fenti érvelésre tekintettel valószínűsíthető, hogy a szervezők alanyi köre tekintetében a tizennyolc éves életkorhatár betöltésének megkövetelése kiállná az alkotmányossági próbát.²⁰ A demonstráción való részvétellel kapcsolatban azonban már nem hozhatók fel a korlátozást megalapozó említett érvek.

d) Az Alkotmánybíróság a Szivárvány-határozatban ugyancsak függővé tette döntését az egyesület céljától és ennek alapján az egyesületben való részvétel hatásától a gyermek – alkotmányos védelem alatt álló – testi, szellemi és erkölcsi fejlődésére, vagyis attól, hogy az adott esetben miről történő döntéshozatalhoz szükséges a gyermek érettsége. Ugyanez a tényező számításba jöhet a gyülekezési joggal kapcsolatban is, hiszen egy gyülekezési jog alapján tartott rendezvénynek is van célja,²¹ mint ahogyan a véleményszabadság alapján kifejezett tényállítások és értékítéletek is értelemszerűen bírnak valamilyen tartalommal. Az itt bemutatott Szivárvány-határozatban az Alkotmánybíróság többször fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy döntésével nem minősíti erkölcsileg a – testület szóhasználatával élve – „homoszexualitással kapcsolatos egyesületeket”. Kiemelte, hogy a joggyakorlást korlátozó döntése „nem hordoz értékítéletet arról, amiben a gyermeket akadályozza, illetőleg amitől visszatartja”, vagyis a homoszexualitásról, a „homoszexualitással kapcsolatos egyesületekről”. Az Alkotmánybíróság úgy érvelt, hogy csupán semleges tényként figyelembe veszi, hogy „olyan kérdésekben való nyilvános elköteleződésről van szó, amelyek megítélése a társadalomban kifejezetten ellentmondásos abban az értelemben, hogy széles körben negatív megítélés alá esik”. Vagyis az Alkotmánybíróság nem mond ítéletet sem a homoszexualitásról, sem az azzal kapcsolatos egyesületekről. Ugyanakkor figyelemmel van arra az alkotmányos kötelezésre, hogy az államnak nemcsak az egyértelműen káros hatásokat kell a gyermektől távol tartania, hanem el kell háritania a személyiséget, és így az egész jövődő életét meghatározó súlyos kockázatvállalásokat is. Az Alkotmánybíróság – indoko-

lása szerint – nem a homoszexualitástól óvja a gyermekeket (ezt nem is tehetné), hanem csak attól, hogy idejekorán döntést hozzanak szexuális identitásukról és annak vállalásáról.

Ezzel az érveléssel kapcsolatban egy aggály magának a határozat indokolásának alapján is felvetődik, tudniillik a határozat utal arra, hogy „mérlegelni kell azt a pozitív, nevelő hatást is, amelyet a vitában való részvétel a személyiségre gyakorolhat, hiszen a nézetek vállalása és ütköztetése a demokrácia része... Szembe kell néznie a gyermeknek is azzal, hogy vannak kellemetlen, provokatív, ellenérzést kiváltó, sőt potenciálisan károsan befolyásoló jelenségek, meg kell tanulnia ezekhez viszonyulni, saját véleményét formálni, vitázni, meggyőződését vállalni akár a többséggel szemben.” Ha elfogadjuk az Alkotmánybíróság azon állítását, miszerint a társadalom széles körben elítéli a homoszexuálisokat, és elfogadjuk, hogy az alkotmányvédő testület figyelembe veheti ezt a körülményt, kérdés marad tehát: nem éppen az szolgálná a gyermekek Alkotmánnyal, az alkotmányos értékekkel, demokráciával és emberi jogokkal összhangban álló nevelését, ha az állam elősegítené egy toleránsabb generáció felnövekedését, például úgy, hogy tagjait nem tiltja el valamely diszkriminált társadalmi csoport érdekeit és jogait védő szervezetben történő tevékenykedéstől? Ahogyan a határozat egyik kritikusa fogalmaz: a társadalom többsége részéről megnyilvánuló cigányellenesség sem volna elegendő fiatalok távoltartására egy cigány érdekvédelmi szervezettől.²² Az Alkotmánybíróság a társadalom egy részének előítéleteihez igazodva megkülönböztette az érintett egyesületet a többi alkotmányos szervezettől, és ezzel valójában megerősítette és konzerválta azt a helyzetet, amely a tagságot kockázatosá teheti ahelyett, hogy hozzájárult volna a túlhaladásához.²³

Ráadásul érdemes felfigyelni arra is, hogy az alkotmánybírósági határozat az érintett társadalmi szervezet megjelölésére a „homoszexualitással kapcsolatos egyesület” kifejezést használja. Érvelése mögött pedig ennek a kifejezésnek olyan értelmezése húzódik meg, mi-

szerint az, aki ide belép, nyilvánosan vállalja homoszexuális identitását. Csupán a határozat végén foglalkozik néhány bekezdés azzal a lehetőséggel, hogy valaki más okból, így emberi jogi indíttatásból csatlakozna egy, a melegek jogait védő egyesülethez. Az Alkotmánybíróság ez utóbbi esetre azért tartja kiterjeszhetőnek a korábbi – önmagában sem aggálytalan – érvelést, mivel a társadalom, a nyilvánosság nem fog különbséget tenni a tagok között a csatlakozás motívuma alapján.²⁴

e) Az Alkotmánybíróságnak azon érvelésével kapcsolatban, miszerint kifejezetten az egyesület céljától függ az alapjog-gyakorlás korlátozásának megengedhetősége, egy általánosabb aggály is felvethető: különbséget tehet-e az Alkotmánybíróság a gyermekek általi joggyakorlás megengedhetőségekor a törvényekkel egyaránt összhangban álló célok között? A gyülekezési jog esetén eltérhetne-e a gyermekek joggyakorlási lehetősége attól függően, hogy milyen – egyébként alkotmányt és törvényt nem sértő – véleményt juttatnak kifejezésre az adott demonstráción?

Az Alkotmánybíróság – amint ezt már a korábbiakban is említettük – többször kinyilvánította, hogy a Szívárvány-határozatban nem az egyesület célját minősíti, hanem azokat a lehetséges jövőbeli kockázatokat mérlegeli, amelyek a társadalmi megítélés miatt az egyesületben való tagsággal járnának. A határozat szakmai bírálata azonban éppen ezt találja – a fentiekben bemutatott aggályok miatt is – burkolt állásfoglalásnak a homoszexualitás erkölcsi megítélésének kérdésében.²⁵ „A semlegesség igényével előadott indoklás valójában nem semleges. Nem mondja ki, de feltételezi, hogy a különböző szexuális beállítódások erkölcsileg nem egyenértékűek.”²⁶ Erre pedig az Alkotmánybíróságnak az állam semlegességének alkotmányos tétele alapján nem lett volna felhatalmazása.

Hasonló aggályok merülhetnek fel ezért akkor is, ha a gyermekek gyülekezési joggyakorlási lehetőségei között lenne különbség a rendezvény céljára, a rendezvényen kinyilvánított vélemény tartalmára tekintettel. Amint azt az

Alkotmánybíróság többször alkotmányos alapvetésként szögezte le: „A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi. Egyedül ez felel meg [...] az ideológiai semlegességnek [...] A véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül. Vagyis az egyéni véleménynyilvánítás, a saját törvényei szerint kialakuló közvélemény, és ezekkel kölcsönhatásban a minél szélesebb tájékozottságra épülő egyéni véleményalkotás lehetősége az, ami alkotmányos védelmet élvez. Az Alkotmány a szabad kommunikációt – az egyéni magatartást és a társadalmi folyamatot – biztosítja, s nem annak tartalmára vonatkozik a szabad véleménynyilvánítás alapjoga. Ebben a processzusban helye van minden véleménynek, jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt, különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is e folyamat terméke.”²⁷

4. Áttekintve az Alkotmánybíróság Szivárvány-határozatát, a fentiekben igyekeztünk számba venni, melyek azok a tényezők, amelyek mérlegelése alapján megítélhető a gyermekek egy-egy alapjoga gyakorlásának korlátozhatósága. Mivel az elemzett alkotmánybíróági döntés az egyesülési jog gyakorlásának korlátozhatóságával foglalkozott, az abban foglaltak különösen irányadóak lehetnek egy rokon alapjog, a gyülekezési jog gyakorlásával kapcsolatos kérdések eldöntésekor is. A Szivárvány-határozat a mérlegelendő tényezők mellett abban is útmutatást nyújt, hogy milyen formában történhet meg az alapjog-gyakorlás korlátozása, vagyis az Alkotmányban alapelvei jelleggel megfogalmazott védelmi és gondoskodási kötelezettség érvényesítése az egyes konkrét élethelyzetekben.

a) Az állam teheti ezt közvetlenül és általános jelleggel: jogszabályban (törvényben) szabályozva egy-egy alapjog tekintetében a gyermek cselekvőképességét. Kivételesnek mondható, hogy maga az Alkotmány rendelkezik valamely alapjog gyakorlásának életkori korlátairól. Így

történt a választójog esetében, ahol maga az Alkotmány figyelembe veszi a gyermekek életkori sajátosságait, és az alapjogot csak a nagykorú, vagyis a gyermekéletkor felső határát már átlépett, felnőtt jogalanyoknak biztosítja. Igaz – mutat rá az Alkotmánybíróság –, hogy az alaptörvény nem következetes az alapjogi jogképeség és az alapjog gyakorlásához való jog, vagyis az alapjogi cselekvőképesség megkülönböztetésével, a választójognak elvileg az utóbbi körbe tartozó korlátozását a jogképeség hiányaként szabályozza. Az alkotmányi szintű szabályozás különleges azért is, mert ilyenkor a jogrendszer legmagasabb szintjén dől el a kérdés, ami nem lehet alkotmányossági vizsgálat tárgya, hiszen az Alkotmány fogalmilag nem lehet alkotmányellenes. Szintén sajátos természetűek az itt elemzett Szivárvány-határozatban az egyesülési jogról megfogalmazott tételek, hiszen az Alkotmánybíróáságnak a határozat rendelkező részébe foglalt absztrakt alkotmányértelmezése ugyanilyen, mindenkit kötelező erővel bír.

A jogalkotás igazi feladata, hogy törvényalkotással döntse el az Alkotmány rendelkezései, egyrésztől egy-egy alapvető alkotmányos jog, másrésztől a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga, illetve az állam ebből levezetett védelmi kötelezettsége közötti konfliktust. A törvényben rögzítse az adott alapjog gyakorlására vonatkozó életkori határokat, így rendezze az érintett alkotmányi előírások, alapjogok viszonyát. Ez a törvényalkotói döntés lehet alkotmánybíróági vizsgálat tárgya, a törvényről – ilyen indítvány esetén – az Alkotmánybíróság döntheti el, hogy alkotmányos-e, megfelel-e a szükségességi-arányossági teszt követelményrendszerének.

A magyar jogrendszerben nem jellemző, hogy alapjogi tárgyú törvények rendelkezzenek az adott alapjoggal kapcsolatos cselekvőképességi szabályokról, így nem találunk ilyen rendelkezést a gyülekezési jogról szóló törvényben sem. Ennek hiányában a jogalkalmazók a gyülekezési és más joggal kapcsolatban is – gyakran akár külön magyarázat, indoklás nélkül – a Polgári Törvénykönyv cselekvőképességi szabályait

hívják segítségül.²⁸ A Ptk. rendszerében – korfokozatok szerint – a teljes cselekvőképesség alsó korhatára a tizennyolcadik életév betöltése, emellett a nagykorúság megszerezhető, ha valaki ezt megelőzően házasságot köt. Tizennégy éves kortól a teljes cselekvőképesség eléréséig a gyermek korlátozottan cselekvőképes, így jognyilatkozatának érvényességéhez – főszabály szerint – törvényes képviselőjének, szülőjének beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása szükséges. A tizennegyedik életév betöltése előtt a kiskorú gyermek cselekvőképtelen, aki maga – kevés kivételtől eltekintve – nem tehet jognyilatkozatot, nevében törvényes képviselője, szülője járhat el. A gyermekjogok szempontjából fontos kiemelni, hogy a Ptk. is előírja, hogy a törvényes képviselőnek a korlátozott cselekvőképességű, illetve az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen kiskorú véleményét figyelembe kell vennie. Vagyis a Ptk. cselekvőképességi rendszere is tekintettel van a gyermekek alapvető jelentőségű, meghallgatáshoz való jogára.

Azzal a kérdéssel, hogy ezek a szabályok alkalmazhatóak-e az alkotmányos alapjogok gyakorlásával kapcsolatban, és ha igen, hogyan, az Alkotmánybíróság is szembenézett, többek között magában a Szívárvány-határozatban is.²⁹ Állást viszont nem foglalt, mivel úgy ítélte meg, az adott határozatban „nincs szükség annak vizsgálatára, hogy a polgári jogi cselekvőképesség szabályai, különösen a szülő(törvényes képviselő) beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása a gyermek tagságot keletkeztető jognyilatkozatának érvényességéhez, az egyesüléshez való alapjog gyakorlására is vonatkoznak-e. Ha ugyanis valamely egyesületben való tagság olyan súlyos kockázatot jelent a gyermek számára, hogy tagságát az Alkotmánybíróság e határozatban foglalt értelmezése alapján jogszabály vagy bíróság általában kizárhatja, akkor a beleegyezés tárgytalanná válik.” Mivel az Alkotmánybíróság a tagság bíróság általi kizárása mellett döntött, a szülői közreműködés szükségességét nem elemezte.

Ennek ellenére levonhatjuk azt a következtetést, hogy a Ptk. cselekvőképességi rendelkezé-

seit nem lehet automatikusan alkalmazandónak tekinteni az alapjogi természetű jogviszonyban, jognyilatkozatra.³⁰ Azért sem, mivel a polgári jog elsődleges funkciója (a mellérendelt jogalanyok közötti vagyoni viszonyok szabályozása) alapvetően különbözik az alkotmányos alapjogok jellemzőitől, melyek az állam, a hatalom beavatkozásával szemben hivatottak védeni az egyén szabadságát, autonómiáját. Az Alkotmánybíróság az egészségügyi ellátásokkal kapcsolatos cselekvőképesség tekintetében rámutatott, hogy „nem hagyható [...] figyelmen kívül, hogy a Ptk.-ban szereplő cselekvőképesség fogalmát ‘az ügyei viteléhez szükséges belátási képesség’ meghatározását eredendően és elsősorban a vagyoni nyilatkozatok érvényességi feltételeként alkották meg. E fogalomrendszer más jogágakba történő átvétele az adott terület sajátosságainak feltétlen figyelembevételével történhet.”³¹

A polgári jogi cselekvőképesség az ember jognyilatkozat-tételi képességét jelenti, aki cselekvőképes, maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot. A gyülekezési jog – korábban már számba vett – részjogosítványai közül azonban korántsem mindegyik tekinthető jognyilatkozatnak. Kétséggkívül joghatás kiváltását célozza például a rendezvény bejelentése és elsősorban a szervezőt megillető más jogok, de nem minősíthető jognyilatkozatnak például a rendezvényen, tüntetésen való – szükségképpen csak személyesen megvalósítható – részvétel ténye. Ez utóbbiakra így fogalmilag kizárt a Polgári Törvénykönyv cselekvőképességi szabályainak alkalmazása.

b) Az adott alapjogra vonatkozó általános szabályt tartalmazó törvényi előírások hiányában a joggyakorlás lehetősége esetről esetre dönthető el. Az eseti korlátozást kimondhatja bíróság. Az egyesülési jog tekintetében például egyrészt egy adott egyesület vonatkozásában általában kizárhatja a joggyakorlást, mint ahogy ez történt a Szívárvány-határozat előzményeül szolgáló konkrét ügyben a tagságot a gyermekek számára is lehetővé tevő társadalmi szervezet bejegyzésének megtagadásával. Másrészt

valóban egyedinek tekinthető módon a bíróság dönthet egyes tagsági ügyekben is.

Ezekben az esetekben a jogalkalmazónak alacsonyabb szintű jogszabályi rendelkezések segítségével nélkül kell egy alapjogi jogviszony tartalmát hozzáigazítania ahhoz a körülményhez, hogy a jogviszonynak gyermek szereplője is van. A jogalkalmazónak közvetlenül az Alkotmányt kell alkalmaznia, közvetlenül az alaptörvény rendelkezéseit kell ütköztetnie és mérlegelnie az alapjogok korlátozhatóságának alkotmányos kritériumait. Ilyen helyzet volt az alapja az Alkotmánybíróság bemutatott határozatának, amelyben azonban a döntésre jogosult Legfelsőbb Bíróság nem vállalta az Alkotmány közvetlen értelmezésének feladatát, hanem absztrakt alkotmányértelmezést – mintegy a konkrét ügy alapjogi dilemmájáról szóló elvi állásfoglalást – kérve az Alkotmánybírósághoz fordult.³²

A bíróságokról általában is elmondható, hogy tartózkodnak az Alkotmány szabályainak közvetlen értelmezésétől és alkalmazásától. Az alkotmányos alapjogok védelmével és érvényesítésével kapcsolatos általános felfogásuk szerint ennek a feladatnak úgy tesznek eleget, hogy az Alkotmány rendelkezéseit végrehajtó jogszabályokat – így például bizonyos vonatkozásokban a Polgári Törvénykönyv szabályait – alkalmazzák. Érthető ezért az a törekvésük is, hogy az Alkotmány közvetlen értelmezése helyett – amint arra fentebb utaltunk – törvényi szabályozást találjanak a gyermekek cselekvőképességével kapcsolatban felmerülő egyedi dilemmák feloldására. Így lelhetnek rá – sokszor nem megalapozottan – a Polgári Törvénykönyv cselekvőképességi szabályozására.

c) Mind a jogszabályi, mind a bírósági jogkorlátozás esetén az állam közvetlen módon érvényesíti alkotmányos gyermekvédelmi kötelezettségét, ilyenek hiányában a szülő – természetesen egyedül jellelleggel – saját gyermekének alapjog-gyakorlásáról dönthet, így például saját gyermekének egyesületi tagságát tilthatja meg. Az említett jogkorlátozási szintek bizonyos tekintetben kizárják egymást, ha ugyanis

„az állam kötelessége a gyermeket az [...] egyesületi tagsággal járó kockázattól általában megvédeni, nem is merülhet föl, hogy ettől egyedi tagság ügyében bíróság eltérhet, vagy hogy a védelmi kötelezettség – az egyesületi tagsághoz való hozzájárulás formájában – a szülőre hárulna”. Ha a korlátozási szintek ilyen erőssorrendjét lehet is vitatni,³³ az alkotmányértelmezést kezdeményező bíróság szemszögéből viszont logikai értelemben a sorrend megáll.

Elsőként tehát az állam által törvényben általános jelleggel meghatározott joggyakorlás-korlátozást kell számításba venni, másodsorban pedig a bíróság által egyedi módon kimondott megszorításokat. Ezekre – az alkotmánybírósági értelmezés szerint – akkor kerülhet sor, ha indokolt, hogy a – jelen esetben az egyesületi tagsággal járó – kockázat nagysága miatt teljesen elvonják a döntést a gyermek és szülője rendelkezési köréből. Ha az állam – sem törvény, sem bírósági döntés – nem korlátozza az alapjog gyakorlását, a szülőnek lehet joga dönteni a gyermek egyesülési vagy éppen gyülekezési joga gyakorlásáról, vagy beleegyezését adni a gyermek ilyen tárgyú döntéséhez.

A szülő döntési jogának alapja ugyancsak az Alkotmány már elemzett gyermekjogi rendelkezése, amely szerint egyrészt a szülőt megilleti az az alkotmányos jog, hogy a gyermekének adandó nevelést megválassza, másrészt az államhoz hasonlóan a szülőt is terheli a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelem és gondoskodás nyújtásának kötelezettsége.³⁴ E nevelési jog és védelmi kötelezettség alapot adhat arra, hogy a szülő korlátozza, megtiltsa gyermeke bizonyos jogainak gyakorlását, például a szülő magával vigye gyermekét egy általa helyesnek ítélt célú tüntetésre, vagy éppen megtiltsa egy demonstráción történő részvételét. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a gyermek nem válhat a szülői hatalom tárgyává. A szülő és gyermeke közötti viszonyban is érvényesülnek a gyermek alapvető jogai, amelyek határok közé szorítják a szülői döntési lehetőségeket. Különösen ki kell emelnünk a gyermek meghallgatáshoz való jogát,

amely alapján a gyermek valamennyi őt érintő kérdésben kinyilváníthatja véleményét, amit a döntés meghozatalánál megfelelően figyelembe is kell venni.³⁵ Az állam védelmi kötelezettségéből pedig az is következik, hogy bizonyos esetekben a gyermekek jogait akár a szüleikkel szemben is kikényszerítse.

A 2006. őszi események után talán sokan nagyon is jelentősnek ítélik a gyülekezési joggyakorlásával járó – akár fizikai – kockázatokat, veszélyeket, melyek – a magyar alkotmányos gyakorlatban – a gyermekek alapjoggyakorlásának korlátozását megalapozhatják. A rend és biztonság iránti igény mindig könnyebben igazolhatóvá teszi a közvélemény előtt a tiltásokat, a szabadság, a szabadságjogok gyakorlásának korlátozását. Sokan tehát érvt lehetnek a tapasztalatokban annak alátámasztására, miért is helyénvaló a gyermekeket kizárni a társadalmi és politikai vitákból, a kommunikációs jogok gyakorlásának terepéről. Hosszú távon azonban valószínűleg éppen ennek az ellenkezője teheti képpessé a jövő felnőtteit a demokratikus közéletben való tudatos és felelős részvételre.

Jegyzetek

- 1 30/1992. (V. 26.) AB határozat.
- 2 55/2001. (XI. 29.) AB határozat.
- 3 30/1992. (V. 26.) AB határozat.
- 4 Ezt hangsúlyozza Kukorelli István alkotmánybíró a már idézett 55/2001. (XI. 29.) AB határozathoz fűzött különvéleményében. A legújabb gyülekezési joggal kapcsolatos alkotmánybírói döntésben, a 4/2007. (II. 13.) AB határozatban pedig a kiemelt védelem ilyen „kisugárzása” a többségi indokolásban is megjelenik: „A kommunikációs alapjogoknál az ’alapjogi tesztnben’ összefoglalt követelményeken túlmenő elv, hogy az ezeket korlátozó rendelkezéseket megszorítóan kell értelmezni.”
- 5 Az emberi jogok szempontjából általánosan elfogadottan – főszabály szerint – a tizennyolc év alatti emberek tekintendők gyermeknek. A New York-i gyermekjogi egyezmény 1. cikke értelmében az egyezmény vonatkozásában gyermek az a

személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.

- 6 13. és 15. cikkek.
- 7 A „születése előtt” kitétel természetesen nem jelent az abortusz megengedhetőségével kapcsolatos állásfoglalást.
- 8 67. § (1) bekezdés.
- 9 A gyermeki jogoknak a magyar nyelvű szakirodalomban is többféle strukturálásával találkozhatunk, amelyek azonban nincsenek – kiemelt – figyelemmel arra az itt majd hangsúlyozott eltérésre, hogy különbözik a többletjogok biztosításának, illetve a joggyakorlás korlátozásának alapjogi megalapozottsága.
- 10 Az alapjogi cselekvőképesség problémájával foglalkozó hazai szakirodalom rendkívül szegényes. A magyar nyelvű források áttekintéséért köszönetet mondok Szabó Dáriának.
- 11 21/1996. (V. 17.) AB határozat.
- 12 21/1996. (V. 17.) AB határozat.
- 13 Bemutatását lásd Halmi Gábor: *Kommunikációs jogok* (Új Mandátum, 2002, Budapest), 228–230. oldal, illetve Halmi Gábor: Egy alkotmánybírói (elő)ítélet nyomában (*Világosság*, 1996. 5.), 34–36. oldal.
- 14 Az Alkotmánybíróság döntését követően a Legfelsőbb Bíróság elutasította a kérelmet. Ezután az egyesület képviselői a strasburgi Európai Emberi Jogi Bírósághoz fordultak, amely elfogadhatatlannak nyilvánította kérelmüket.
- 15 Az Alkotmánybíróság 36/2000. (X. 27.) AB határozatában az ilyen differenciáltság hiányát alkotmányellenesnek tartotta. Megállapította, hogy alkotmányellenes az a törvényi szabályozás, amely a cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes betegek tekintetében azonosan rendezi az egészségügyi ellátással kapcsolatos beleegyezés és visszautasítás jogát.
- 16 43/2005. (XI. 14.) AB határozat.
- 17 A szabályt a gyülekezési törvény 5. §-a állapítja meg, amely bár 2004 májusában módosult a határozatban elbírált szöveghez képest, az itt elemzett megszorítások továbbra is fennállnak.
- 18 Gyülekezési törvény 6. §, 7. §, 9. § (3) bekezdés, 11. §, 12. § (1) bekezdés, 13. § (1) bekezdés.

- 19 55/2001. (XI. 29.) AB határozat.
- 20 Bár fontos kiemelni, hogy a Kukorelli István alkotmánybíró által jegyzett különvélemény, illetve ezzel egyetértve a szakirodalmi kritika megfontolására érdemes érveket hozott azzal szemben, hogy az Alkotmánybíróság alkotmányosnak ismerte el a külföldiek, illetve a jogi személyek kizárását a szervezők köréből.
- 21 A rendezvény előzetes írásbeli bejelentésekor e célt kötelező megjelölni (a gyülekezési törvény 7. § b) pontja).
- 22 Halmai Gábor: *Egy alkotmánybírósi (elő)ítélet nyomában*, 39. oldal. Az érvelés következményei képtelenségének alátámasztására ugyancsak a cigányok elleni diszkriminációval kapcsolatos párhuzamot hoz Kis János: A Szivárvány-teszt (*Beszélő*, 1996. július) című írásában (31–32. oldal).
- 23 Kis János: I. m. 32. oldal.
- 24 A csatlakozni szándékozó kétféle indíttatású fiattal kapcsolatban felmerülő érvek (az időelőtti szerepvállalás érve a homoszexuális vagy potenciálisan homoszexuális fiatal esetében, illetve a társadalmi elutasítás érve mind az ő, mind pedig a jogvédő szándékú fiatal esetében) Kis János szerint igencsak összekuszálódnak az Alkotmánybíróság fejtegetéseiben. Kis János: i. m., 28. oldal.
- 25 Halmai Gábor: *Egy alkotmánybírósi (elő)ítélet nyomában*, 39. oldal.
- 26 Kis János: *A Szivárvány-teszt*, 28. oldal.
- 27 30/1992. (V. 26.) AB határozat.
- 28 Még abban a cikkben is, amely kifejezetten az egyesülési és gyülekezési jog gyakorlásának kiterjeszhetőségét célozza, egyértelműen úgy vélik, hogy jelenleg a Ptk. szabályai irányadók a cselekvőképesség kérdésében. Bíró Endre–Csizmár Gábor–Harmath Luca–Papp György–Vilusz Antónia: A gyermekek egyesülési és békés gyülekezési joga. *Beliügyi Szemle*, 1995/3:40–41. oldal.
- 29 A polgári jogi cselekvőképességi szabályok alkalmazhatósága az egyesülési jog gyakorlása körében a bírói gyakorlatban sem egyértelmű: a társadalmi szervezet kiskorú tagja csak az életkorának megfelelő tisztségre választható. Nyilvánvaló, hogy cselekvőképtelen személy nem képviselheti a jogi személyt, és nem rendelkezhet a bankszám-
- la felett sem. Nem jogsértő tehát, ha az egyesület tagja csak életkori sajátosságainak megfelelő tisztségre választható. (BH 1993. 576.) A társadalmi szervezet kiskorú tagja szavazati joga gyakorlását nem lehet életkorára figyelemmel korlátozni. A választhatóságot illetően kiskorú tag számára a polgári jogi cselekvőképesség törvényes korlátot teremt az olyan tisztségeknél, ahol a szervezet képviselőjeként eljárva érvényes polgári jogi nyilatkozatokat kell tenni. Nincs helye azonban a választás, a szavazati jog gyakorlása körében az életkor szerinti megkülönböztetésnek. (BH 1997. 95.) Az egyesülési jogban érvényesülő tagegyenlőség elvét sérti, ha az alapszabály életkorhoz köti a tagsági jog gyakorlását. (BH 1993. 522.)
- 30 Az egyesületi tag személyes joggyakorlását kimondó 2/2005. számú közigazgatási jogegységi határozat – bár vitatható indokolási elemekkel, de – szintén rámutat a polgári jogi jogviszonyok és a társadalmi szervezetek közjogi természetű jogviszonyai közötti eltérésre.
- 31 36/2000. (X. 27.) AB határozat, amelyet megerősített a 43/2005. (XI. 14.) AB határozat.
- 32 Ennek magyarázatára lásd Halmai Gábor: *Egy alkotmánybírósi (elő)ítélet nyomában*, 36. oldal.
- 33 A szülői jogok érvelésbe való bekapcsolásával így tesz Kis János már hivatkozott cikkében. A szülő azon jogát, hogy saját meggyőződése szerint nevelje gyermekét, korlátozza, elvonja, ha törvény vagy bíróság dönt a gyermek alapjog-gyakorlási lehetőségeiről, amit pedig az államnak alkotmányosan igazolnia kell. Ilyen esetben az állam nemcsak a gyermek, hanem a szülő felett is gámkodik. Lásd Kis János: *A Szivárványteszt*, 27–28. és 33–35. oldal.
- 34 67. § (1) és (2) bekezdés.
- 35 New York-i egyezmény, 12. cikk: „Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon nyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.” Lásd továbbá: gyermekvédelmi törvény 8. § (1) bekezdés; családjogi törvény 71. § (1) bekezdés; Ptk.12/D. §.

◆ Megjelent: ÚISZ 16. szám (2007 / ősz)

Fotó: Matics Balázs

